

বিশিষ্ট ধ্বনি বা বর্ণ,
ইয়াৰ প্ৰয়োগ বিশ্লেষণ
আৰু পৰিৱেশ

বিশিষ্ট ধ্বনি বা বর্ণ (Phoneme):

- এটা ভাষাত উচ্চাৰিত সকলোবোৰ ধ্বনি বিশিষ্ট(Distinctive) নহয় ।

❖ কিয় ?

- কাৰণ সকলো ধ্বনিয়ে শব্দ পৃথক কৰিব নোৱাৰে । মাথোন কিছুমান ধ্বনিয়েহে শব্দ পৃথক কৰিব পাৰে ।

❖ সিদ্ধান্ত :

• শব্দ পৃথক কৰিব পৰা ধ্বনিবোৰক বিশিষ্ট
ধ্বনি বা বৰ্ণ (Phoneme) বোলে।

প্রশ্ন :

শব্দ পৃথক কৰিব পৰা বিশিষ্ট ধ্বনিক আমি কেনেকৈ নিৰ্ণয় বা চিনাক্ত কৰিম ?

❖ সমাধান:

ধ্বনিৰ পৰিৱেশ অনুযায়ী প্ৰয়োগ বিশ্লেষণ কৰি বিশিষ্ট ধ্বনিক নিৰ্ণয় বা চিনাক্ত কৰিব পাৰি।

❖ প্রশ্ন : ধ্বনিৰ পৰিৱেশ কি ?

• পৰিৱেশ বুলিলে এটা ধ্বনিৰ পৰবৰ্তী আৰু পৰবৰ্তী ধ্বনি সমষ্টিক বুজায়। যেনে:

আ ক অ ৰ = আকৰ

ইয়াত ক ধ্বনিৰ পূৰ্ববৰ্তী আ আৰু পৰবৰ্তী অ ৰ ধ্বনি মিলি ক ধ্বনিৰ পৰিৱেশ গঠন কৰিছে।

ধ্বনিৰ পৰিৱেশ :

১. অভিন্ন পৰিৱেশ
২. সদৃশ পৰিৱেশ

১. **অভিন্ন পৰিৱেশ :** সম্পূৰ্ণ একে পৰিৱেশক **অভিন্ন পৰিৱেশ** বোলে। যেনে :

মধ্য প্ৰয়োগ:

আ **ক** **অ** **ৰ** = আকৰ

আ **খ** **অ** **ৰ** = আখৰ

আদ্য প্রয়োগ:

ক্রা = ক্র

খ্রা = খ্র

অন্ত্য প্রয়োগ:

চাক = চক

চাখ = চখ

উক্ত উদাহরণ সমূহত ক আৰু খৰ পৰিৱেশ অভিন্ন ।

২. সদৃশ পরিবেশ : সম্পূর্ণ একে নহ'লেও যথেষ্ট সাদৃশ্য থকা
পরিবেশক সদৃশ পরিবেশ বোলে। যেনে:

আ ক অ ষ = আকষ

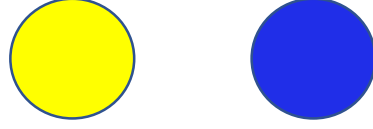
ব আ খ অ ষ = বাখষ

অভিন্ন আৰু সদৃশ পৰিৱেশৰ চিত্ৰ উদাহৰণ :

১ নং চিত্ৰ :

২ নং চিত্ৰ :

ইয়াত উক্ত চিত্ৰদুটাৰ মাজত কোনো পাৰ্থক্য বা ভিন্নতা নাই । দুয়োটা চিত্ৰৰে এটা গোলত হালধীয়া আৰু এটা ত ডাঠ নীলা ৰং আছে । গতিকে চিত্ৰদুটা অভিন্ন ।

১ নং চিত্ৰ :

২ নং চিত্ৰ :

উক্ত চিত্ৰদুটা আকৌ সদৃশহে ; অভিন্ন নহয় । কাৰণ দুয়োটা চিত্ৰৰ গোল ৰঙ নীলা যদিও এটাত ডাঠ আৰু আনটোত আকাশী নীলাহে ।

ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ বিশ্লেষণ : শব্দত ধ্বনিৰ অৱস্থান নিৰ্ণয়ৰ নাম
প্ৰয়োগ বিশ্লেষণ ।

ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ বিশ্লেষণৰ প্ৰকাৰ :

১. বিৰোধী বা প্ৰতীপ প্ৰয়োগ(Contrastive distribution)
২. অবিৰোধী বা অপ্ৰতীপ প্ৰয়োগ(Noncontrastive distribution)

১. বিৰোধী বা প্ৰতীপ প্ৰয়োগ(Contrastive distribution)

- ধ্বনিৰ অন্ভিন্ন পৰিবেশ বা সদৃশ পৰিবেশত অন্ভিন্ন প্ৰয়োগ হ'লে তাক প্ৰতীপ বা বিৰোধী প্ৰয়োগ বোলে। যেনে :

ক আ ত = কাট

খ আ ত = খাট

গ আ ত = গাত

ঘ আ ত = ঘাট

২. অবিবোধী বা অপ্ৰতীপ প্ৰয়োগ (Noncontrastivedistribution)

- অভিন্ন বা সদৃশ পৰিৱেশত কিছুমান ধ্বনি উচ্চাৰণ নহয় বা নহব পাৰে তেনে ক্ষেত্ৰত **অপ্ৰতীপ প্ৰয়োগ** হোৱা বুলি কোৱা হয়। এটা বিশিষ্ট ধ্বনিগোটৰ অন্তৰ্গত ধ্বনিবোৰৰ মাজত পৰস্পৰ বিবোধ নঘটে। যেনে:

অসমীয়া ভাষাৰ **ভ** ধ্বনি আৰু ইয়াৰ উপধ্বনি **ভ**

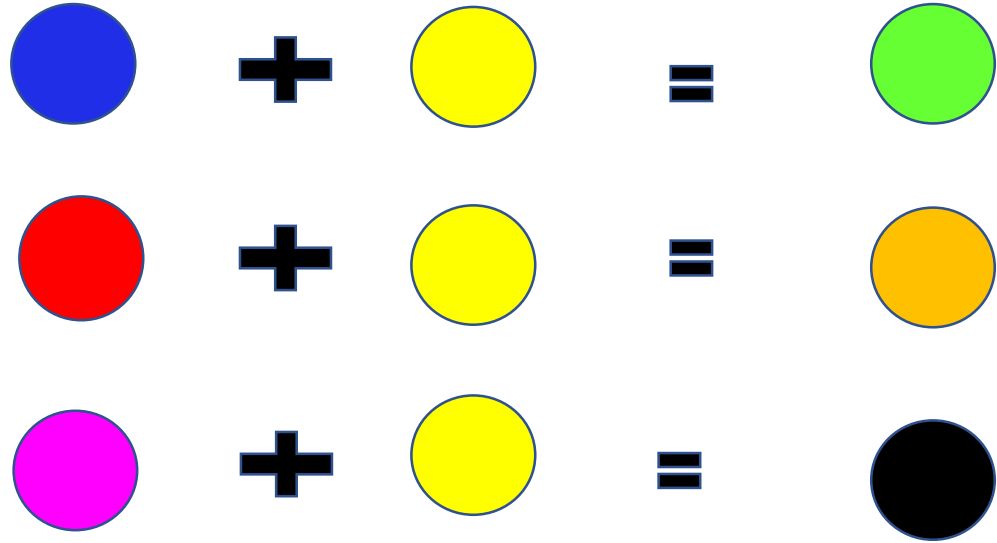
লো**ভ** লোভ

ভাল **ভাল**

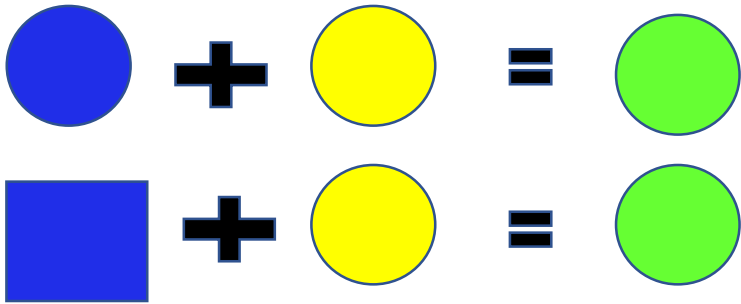
আদি আৰু অন্ত্যৰ উচ্চাৰণত পাৰ্থক্য পৰিলক্ষিত হৈছে যদিও শব্দৰ অৰ্থত কোনো বিবোধ নাই।

চিত্র উদাহরণ:

1. বিবোধী বা প্রতীপ প্রয়োগ:

২. অবিবোধী বা অপ্রতীপ প্রয়োগ(Noncontrastive distribution)

সূত্রসমূহ গোলোক চন্দ্র গোস্বামীৰ “ ধ্বনি বিজ্ঞানৰ

ভূমিকা”ৰ পৰা লোৱা হৈছে।